

УДК 005.95:005.336.1:005.562

ВПЛИВ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ

Пачева Н.О., к.е.н.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

В статті досліджено вплив трансакційних витрат на ефективність менеджменту персоналу. Встановлено, що в будь-якій господарській діяльності виникають трансакційні витрати, визначено природу їх виникнення (позитивні, негативні фактори). В роботі відзначено, що вплив трансакційних витрат на діяльність підприємства дає можливість приймати виважені результативні управлінські рішення для покращення роботи підприємства, а загалом призводить до отримання управлінською ланкою розгорнутої інформації, що дозволяє оперативно реагувати та ефективно розвиватись підприємству. В статті розглянуто сутність та види трансакційних витрат, які виникають під час взаємодії економічних агентів, з'ясовано їх місце в загальній результативності заходів ефективного менеджменту персоналу. Встановлено, що ефективний менеджмент, не можливий без врахування впливу трансакційних витрат, які відіграють значну роль в економічному успіху суб'єктів господарювання. Результати роботи можуть бути використані для подальших наукових досліджень і практичних розробках у сфері формування ефективного менеджменту персоналу підприємства.

Ключові слова: трансакційні витрати, менеджмент персоналу, підприємство, ефективне управління, ефективний менеджмент, економічний розвиток.

UDC 005.95:005.336.1:005.562

THE IMPACT OF TRANSACTION COSTS ON EFFECTIVENESS PERSONNEL MANAGEMENT

Pacheva N.O., Ph.D. in Economics

Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychnya

In article the impact of transaction costs on effectiveness personnel management is investigated. It is determined that transaction costs are offered in any economic activities, the nature of their creation is defined (positive and negative factors). In the article it is noted that the impact of transaction costs on the enterprise activities gives an opportunity to take

weighted, profit-and-loss and managerial decisions for operational enhancement, and, in general, leads to receiving detailed information by management layer that allows for the enterprise to react quickly and to develop effectively. In article the essence and types of transaction costs, which arise in interaction with economic agents are investigated, their place in overall performance of procedures of effective personnel management is determined. It is discovered that effective management is not conceivable with no regard for transaction costs impact, which play an important role in economic success of business entities. Results of work can be used for further scientific researches and practical studies in the sphere of formation of effective personnel management of the enterprise.

Keywords: transaction costs, personnel management, enterprise, efficient administration, effective management, economic development.

Актуальність проблеми. Функціонування суб'єктів господарювання не можливе без витрат, досить вагоме місце в яких займають трансакційні. За вимогами часу для забезпечення ефективного функціонування підприємства виникла необхідність врахування такого специфічного виду витрат як трансакційні. У зв'язку з цим стає актуальним дослідження проблеми управління трансакційними витратами підприємства та їх впливу на ефективність менеджменту персоналу, вони як правило розосереджені між витратами підприємства і не входять в поле зору ціленаправленого управлінського впливу, саме це й спонукає до пошуку відповідей на посталі питання й зумовлює проведення даного дослідження, результати якого узагальнено в статті.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичне обґрунтування концептуальних основ трансакційних витрат і дослідження їхнього впливу на економічні процеси закладено у працях таких зарубіжних вчених: А. Алчіян [1], О. Вільямсон [2], Г. Демсец [3], Т. Еггертсон [4], К. Ерроу [5], Р. Коуз [6], П. Мілгром, Дж. Робертс [7], Д. Норд [8], Дж. Стіглер [9], С. Чунг [10] та інші. Сутність трансакційних витрат їх вимірювання та управління ними вивчали такі науковці, як С. Архієреєв [11], А. Біушкін

[12], В. Бонарев [13], Н. Гришко [14], М. Данько [15], В. Дементьев [16], О. Кириченко [17], Г. Кірейцев [18], Н. Ксенафонов [19], Л. Лисенко [20], Т. Матолич [21], І. Садовська [22; 23], В. Радаєв [24], С. Тимофіїв [25], А. Шаститко [26]. Незважаючи на підвищений інтерес науковців до дослідження поняття «трансакційні витрати», однак детальнішого розгляду потребує дослідження проблеми впливу трансакційних витрат на ефективність управління персоналом.

Мета роботи. Головною метою даної статті є проведення теоретичного дослідження поняття «трансакційні витрати», визначення їх місця в процесі управління персоналом підприємства та встановлення передумов побудови ефективної системи управління.

Викладення основного матеріалу дослідження. Важливими факторами результативного господарювання є створення ефективної системи управління витратами, в тому числі і трансакційними та зростання прибутковості підприємства за рахунок підвищення ефективності менеджменту персоналу. Для збільшення кількості отриманих прибутків керівництво підприємства має володіти інформацією щодо розмірів трансакційних витрат і прибутків. Трансакційні витрати дають можливість будувати взаємовідносини у сфері виробничо-господарської діяльності з іншими економічними агентами.

Не зважаючи на значущість трансакційних витрат у веденні зовнішньоекономічної діяльності підприємств, вони недостатньо дослідженими залишаються у внутрішньофірмовому середовищі, а саме у сфері менеджменту персоналу.

Американський економіст Р. Коуз до поняття «трансакційні витрати» відносив витрати, які виникають під час збирання та обробки інформації, проведення переговорів та прийняття рішень, контролю та захисту виконання контрактів [6]. У статті «Природа фірми» автор наголосив, що необхідно щоразу при укладанні угоди «проводити переговори,

здійснювати нагляд, налагоджувати взаємозв'язки, ліквідувати розбіжності», а все це несе додаткове витрачання коштів, називаючи ці витрати - «витратами ринкових трансакцій» [27].

Наслідуючи Р. Коуза, науковці виділяють різні види витрат, які формуються при здійсненні трансакцій, наприклад: Дж. Стіглер зосереджується на витратах отримання інформації; О. Вільямсон – на витратах опортуністичної поведінки; М. Дженсен та У. Меклінг – на витратах, що виникають у межах відносин «поручитель – виконавець»; А. Алчіан та Г. Демсетц – на координації між різноманітними ресурсами у процесі виробництва, а Й. Барцель – витратах вимірювання [23]. Т. Еггертссон вважав, що витрати які виникають, коли індивіди обмінюються правами власності на економічні активи і забезпечують свої права на власність [4].

Сутність трансакційних витрат науковці розкривають так: С. І. Архієреєв вважає витрати, що включають неявні витрати (втррати), які визначаються за альтернативним принципом, ...втррати однієї сторони супроводжуються трансакційним виграшем іншої сторони [11]; А. Шастітко розглядає витрати на трансакції як відносну цінність ресурсів, які використовуються для планування, адаптації та контролю за виконанням завдань у різних структурах, які впорядковують відносини між економічними агентами, що обмінюються правами власності [29]; В. В. Радаєв доводить, що трансакційні витрати, пов'язані з входом та виходом на ринок, доступом до ресурсів, передачею, специфікацією та захистом прав власності, укладанням та обговоренням ділових угод [24]; Г. Кірейцев, підняв питання обліку трансакційних витрат та акцентував увагу на визначенні сутності та класифікаційних ознаках як основи методології їх обліку, контролю й аналізу в управлінні підприємством [18]. Отже, узагальнивши підходи дослідників до тлумачення цієї економічної категорії, можна констатувати, що трансакційні витрати – це витрати на

пошук, збір та обробку інформації, витрати на укладання контрактів, ведення переговорів, адаптації працівників.

Однак, питання впливу трансакційних витрат на ефективність менеджменту персоналу сьогодні є недостатньо вивченим, це стосується низки проблем пов'язаних із ідентифікацією, обліком та аналізом цих витрат.

Н. Л. Гавкалова, Т. А. Власенко провели дослідження впливу трансакційних витрат на ефективність менеджменту персоналу і встановили, що між розрахованими агрегованими змінними ефективності менеджменту персоналу і визначеними групами трансакційних витрат існує пряма залежність – збільшення трансакційних витрат спричиняє підвищення ефективності менеджменту персоналу. Вчені встановили, що негативний вплив трансакційних витрат на виробничо-організаційний фактор ефективності менеджменту персоналу дає підстави для подальшого аналізу з метою виявлення групи трансакційних витрат, зменшення яких є пріоритетним завданням для підприємства [28].

Трансакційні витрати виникають не лише під час взаємодії із зовнішніми економічними агентами, але і в межах ієрархічної структури самого підприємства. Дані витрати мають як позитивний, так і негативний вплив на економічну стійкість підприємства.

Успішний розвиток підприємства здійснюється за допомогою людського капіталу (професійних кадрів) в нашому дослідженні - в контексті зниження трансакційних витрат. Тому необхідний пошук нових методів розвитку персоналу, як засобу підвищення професійно-кваліфікаційного рівня працівників, а саме: перекваліфікація/перепідготовка, набуття професійних якостей, удосконалення кваліфікаційних характеристик.

Для розробки оптимально ефективних рішень функціонування та розвитку підприємства як керівники, так і менеджери всіх ланок повинні

володіти максимальним обсягом інформації та оптимальним рівнем довіри серед усіх працівників підприємства. Робота персоналу має бути побудована на взаємодії між учасниками даної мережі. Отож, персонал виходить на перший план в розвитку суб'єкта господарювання, а дослідження трансакційних витрат в управлінні стає досить актуальним. Рівень трансакційних витрат залежить від компетентності менеджерів (ефективний збір та обробка інформації, прийняття продуктивних рішень, передбачуваність негативних наслідків і запобігання їх виникнення, результативне ведення переговорів та укладання контрактів).

Проте, варто звернути увагу на негативний вплив трансакційних витрат, він базується на опортуністичній поведінці учасників мережі (корисність власних інтересів). Г. Беккер розкрив принцип цієї проблеми недотримання правил і законів загалом: людина зловживатиме довірою своїх контрагентів і порушить правила (закони) тоді, «якщо очікувана корисність від цієї дії перевищує корисність, яку він міг би отримати, використовуючи свій час і сили іншим чином» [30, с. 293]. При стійких довірчих відносинах в середині підприємства зменшується невизначеність і відбувається запобігання виникнення опортуністичної поведінки в мережі. Довіра обмежує опортуністичну поведінку, тому якщо підприємство функціонує як єдина мережа (команда), притримуючись установлених норм і цінностей, це приведе до зниження ступеня опортунізму і допоможе зробити прозорою поведінку співробітників.

Трансакційні витрати важно піддаються ідентифікації та підрахунку. Виникнення даних витрат відбувається у випадках некваліфікованого виконання своїх обов'язків, передусім керівного складу підприємства та переслідування опортуністичних інтересів. Трансакційні витрати можуть формуватися ще на етапі підписання угод (контрактів) задля власної наживи наприклад: при закупівлі сировини або матеріалів не належної якості.

Зниження кількості трансакційних витрат здійснюється за допомогою новітніх методів розвитку та підвищення кваліфікації адміністративного персоналу (менеджерів).

З іншого боку, позитивний вплив трансакційних витрат заключається у таких перевагах: привілеї у веденні господарської діяльності підприємства; одержання прибутку, що виправдовує понесені специфічні витрати.

Отож, на основі зазначеного вище можна виділити такі види трансакційних витрат на підприємстві: витрати на пошук і збір інформації; витрати через опортуністичну поведінку; витрати отримання індивідуальних пільг та привілеїв; витрати контролю виконання норм і правил; витрати на адаптацію працівників. Розглянемо їх сутність та місце в менеджменті персоналу:

- витрати на пошук і збір інформації заключаються у затратах на дослідження та вибір оптимально ефективного рішення щодо прийняття на роботу кваліфікованого спеціаліста, що впливатиме на злагоджену та результативну роботу колективу (ефективна кадрова політика); вибір вигідного вектора роботи підприємства в цілому; витрати часу на відбір вдалих угод та контрактів та відсіювання неефективних проєктів.

- витрати через опортуністичну поведінку – затрати понесені підприємством через переслідування власних корисних інтересів (ухилення від реалізації зобов'язань або несумлінне їх виконання);

- витрати отримання індивідуальних пільг чи привілеїв;

- витрати контролю виконання норм і правил – затрати на контроль дотримання встановлених норм та правил поведінки в соціальній мережі (на підприємстві);

- витрати на адаптацію працівників – це затрати сил та часу на освоєння нових норм і правил поведінки в колективі.

Зниження трансакційних витрат, які виникають як правило у сфері діяльності менеджерів, залежить від: їх рівня компетентності, комунікабельності, переконливості та підготовленості до переговорів чи укладання угод (контрактів). Менеджер має передбачити трансакційні витрати та обрати вигідний план дій. Навчання, стажування, курси підвищення кваліфікації створюють засади для розвитку персоналу, що зумовлює формування людського та соціального капіталу на підприємстві. Людський капітал не є уречевленим – він виступає у знаннях. Людський капітал, як і соціальний, збільшується у процесі використання.

Відмінність соціального капіталу від людського полягає в тому, що він втілюється в соціальних взаємовідносинах акторів, тому не є власністю конкретного суб'єкта. Схожість соціального капіталу з іншими видами капіталів полягає в тому, що для його збереження та відтворення необхідні інвестиції [31].

«Капітальна» складова соціального капіталу проявляється в його здатності знижувати трансакційні витрати, невизначеність і ризик, підвищувати ефективність використання специфічних активів та ін. Якщо фізичний капітал втілений в обладнанні та будівлях, то соціальний капітал є нематеріальною субстанцією. Соціальний капітал втілений у відносинах і тому не може продаватися або передаватися в користування або володіння. «Соціальна» складова соціального капіталу виявляється в тому, що його носієм є сім'я, група, суспільство, а накопичення і використання відбувається у відносинах між друзями, колегами по роботі, просто незнайомими людьми. Соціальний капітал, як фізичний і людський капітали, полегшує виробничу діяльність. Через переваги в доступі до ресурсів соціальний капітал впливає на ефективність діяльності організації, суспільства, тобто соціальний капітал дозволяє швидше одержувати необхідну інформацію, скоріше знаходити фінансову, дипломатичну й суспільну підтримку для запланованих проєктів.

Отже, як правило трансакційні витрати виникають на підприємстві у таких відділах: кадрів, юридичному, маркетингу, збуту та ін., а їх носіями виступають самі працівники підприємства.

Об'єм трансакційних витрат впливає на кінцевий результат роботи підприємства, тобто зниження кількості трансакційних витрат зменшує собівартість продукції/послуг, а їх раціональний рівень забезпечує конкурентні переваги підприємству на ринку, підвищення рентабельності, фінансової стабільності та зміцнення репутації. Управління трансакційними витратами дає можливість підприємству оперативно приймати ефективні управлінські рішення через своєчасний збір і обробку інформації, яка надходить з усіх відділів підприємства де виникають ці витрати.

Висновки. Проведене дослідження показало, що трансакційні витрати впливають на ефективність менеджменту персоналу. Професійно-кваліфікаційний рівень персоналу налаштовує процес створення трансакційних витрат, впливаючи на їх об'єм. Зниження їх кількості залежить від рівня професійної кваліфікації персоналу і може бути реалізоване за допомогою навчання, стажування, підвищення кваліфікації персоналу. Отож, управління трансакційними витратами полягає в запобіганні потенційно неефективним витратам, дає змогу управлінській ланці одержувати достовірну інформацію та приймати виважені управлінські рішення, а раціональний їх рівень на підприємстві є одним із факторів ефективного менеджменту.

Підводячи підсумки, вважаємо за необхідне, звернути увагу на значущість трансакційних витрат як фактору ефективного менеджменту персоналу, вони впливають на підвищення ефективності функціонування підприємства в цілому. Чим менший об'єм трансакційних витрат понесе підприємство, тим більше вигод в перспективі отримує. Проаналізована

нами проблематика окреслює актуальність та перспективи подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алчиян А. Производство, информационные издержки и экономическая организация / А. Алчиян, Г. Демсец // Вестник молодых ученых. – 2002. – № 1. – С. 114–129.
2. Уильямсон О. Экономические институты капитализма / Оливер Уильямсон. – Лениздат, 1996. – 197 с.
3. Demsetz H. Cost of transacting / H. Demsetz // Quarterly Journal of Economics. 1968. – Vol. 81, №1. – P. 33–35.
4. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты / Трауинн Эггертссон. – М. : Дело, 2001. – 408 с.
5. Эрроу К. Возможности и пределы рынка как механизма распределения ресурсов / К. Эрроу // THESIS. – Т. 1. – № 2. – С. 53–68.
6. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Рональд Коуз. – М. : Новое издательство, 2007. – 224 с.
7. Милгром П. Экономика, организация и менеджмент : в 2 т. / П. Милгром, Дж. Робертс. – СПб. : Экон. шк., 1999. – Т. 1. – 472 с.
8. North D. Institutions / D. North // Journal of Economic Perspectives. – 1991. – Vol. 5, № 1. – P. 97–112.
9. Стиглер Дж. Экономическая теория информации. Теория фирмы / Джордж Стиглер. – СПб. : Экон. шк., 1995. – 522 с.
10. Chueng S. On the New Institutional Economics / S. Chueng // Contract Economics: Blackwell Publishers. – 1992.
11. Архиреев С. И. Издержки эксплуатации экономической системы и институциональный транзакционный сектор экономики / С. И. Архиреев // Постсоветский институционализм. – Донецк, 2005. – С. 263–285.
12. Биушкин А. В. Роль транзакционных издержек в процессе совершения сделок / А. В. Биушкин // Вестн. Челяб. гос. ун-та. – 2006. – № 1. – С. 189–193.

13. Бонарев В. В. Теоретичні засади управління трансакційними витратами для ефективного розвитку підприємства / В. В. Бонарев // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. - № 5. – с. 10-14.
14. Гришко Н. В. Сучасні концепції управління витратами промислових підприємств [Електронний ресурс] / Н. В. Гришко // Проблемы материальной культуры – Экономические науки. – Режим доступа : http://lukuianenko.at.ua/_ld/2/208____.pdf.
15. Данько М. С. Теоретико-методологічний аспект визначення трансакційних витрат / М. С. Данько // Економічна теорія. – 2007. – № 1. – С. 36–46.
16. Дементьев В. В. Институты, поведение, власть / В. В. Дементьев // Постсоветский институционализм. – Донецк, 2005. – С. 102–126.
17. Кириченко О. А. Управління трансакційними витратами суб'єктів господарської діяльності / О. А. Кириченко, І. А. Белоусова // Фінанси України. – 2010. – № 8. – С. 97–104.
18. Кирейцев Г. Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерського учета: Научный доклад. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 76 с.
19. Ксенафонов Н. В. Обоснование роли трансакционных издержек в формировании рынка мягких факторов предпринимательской деятельности / Н. В. Ксенафонов // Вестн. Челяб. гос. ун-та. – 2010. – № 2. – С. 15–19.
20. Лысенко Л. И. О сущности и классификации трансакционных издержек / Л.И.Лысенко, Е.И.Сухенко // Вісник СевДТУ. – 2008. – № 92. – С. 134-138.
21. Матолич Т. Б. Управління трансакційними витратами малого і середнього підприємництва як передумова посилення інноваційної активності економіки / Т. Б. Матолич // Інноваційна економіка. – 2011. – № 1. – С. 54–59.
22. Садовська І. Б. Сутність і класифікація трансакційних витрат як об'єкта обліку / І.Б.Садовські // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 7. – С. 116-119.
23. Садовська І. Теорія трансакційних витрат: генеза і сучасність функціональна економіка економіст / І. Садовська, Ю. Биховець // Економіст. – 2012. - №4. – С. 64-66

24. Радаев В. В. Российский бизнес: структура транзакционных издержек / В.В. Радаев // Общество и фирмы.–1999. – № 6 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/209/333/1217/002rADAEW.pdf>
25. Тимофіїв С. В. Транзакційні витрати як об'єкт обліку і контролю: мікро та макроекономічний підходи / С. В. Тимофіїв // Вісник Дніпропетровського університету. – 2010. – № 4. – С. 102–107.
26. Шаститко А. Е. Транзакционные издержки (содержание, оценка и взаимосвязь с проблемами трансформации) / А. Е. Шаститко // Вопросы экономики. – 1997. – № 7. – С. 65–86.
27. Coase R. H. The nature of the firm/R.H.Coase // Economics. – 1937. – V.4 (5).
28. Гавкалова Н. Л. Дослідження впливу транзакційних витрат підприємства на ефективність менеджменту персоналу на прикладі підприємств Харківського регіону / Н. Л. Гавкалова, Т. А. Власенко // Теорія та практика державного управління. - 2011. - Вип. 1. - С. 204-210. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2011_1_33
29. Шаститко А.Е. Новая институциональная экономическая теория / А.Е.Шаститко. – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. – 591 с.
30. Беккер Г. Человеческое поведение: экономический подход : избранные труды по экономической теории : пер. с англ. / Г. Беккер. – М. : ГУ–ВШЭ, 2003. – 672 с.
31. Пачева Н.О. Соціальний капітал як основа розвитку ефективного менеджменту // Международное научное издание. Сборник научных трудов SWorld. – Выпуск 3 (44). Том 7. – Иваново: Научный мир, 2016. – С. 4-8.